

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

За змістом ст. 1 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» в процесі приватизації громадяни набувають право власності на квартири та допоміжні приміщення багатоквартирного будинку, які призначені для забезпечення його експлуатації та побутового обслуговування мешканців (сходові клітини, вестибюлі, перехідні шлюзи, позаквартирні коридори, колясочні, кладові, сміттекамери, горища, підвали, шахти і машинні відділення ліфтів, вентиляційні камери та інші технічні приміщення).

Нежилі приміщення в жилому будинку, які призначені для торговельних, побутових та інших потреб непромислового характеру і є самостійними об'єктами цивільно-правових відносин, до житлового фонду не входять (ч. 3 ст. 4 ЖК України). У результаті приватизації квартир такого будинку їх мешканцями право власності в останніх на ці приміщення не виникає.

При вирішенні позову про визнання незаконними рішень міської ради щодо включення до переліку об'єктів групи «А» комунальної власності територіальної громади м. Миколаєва, що підлягають приватизації шляхом викупу, підвального приміщення багатоквартирного жилого будинку суд має звернути увагу на зазначені вище положення закону та з'ясувати — чи призначене спірне приміщення для забезпечення експлуатації будинку або побутового обслуговування його мешканців, чи воно призначене для інших потреб непромислового характеру, обліковане в БТІ як самостійний об'єкт цивільно-правових відносин і до житлового фонду не належить

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 9 червня 2010 р.
(в и т я г)

У серпні 2008 р. заступник прокурора м. Миколаєва звернувся до суду із заявою в інтересах Д. та М. до Миколаївської міської ради (далі — Міськрада) та виконавчого комітету Миколаївської міської ради (далі — Виконком) про визнання рішень незаконними. Позивач зазначав, що рішенням Міськради від 13 березня 2008 р. № 22/34 до переліку об'єктів групи «А» комунальної власності територіальної громади м. Миколаєва, що підлягають приватизації шляхом викупу, було включено підвальне приміщення багатоквартирного жилого будинку у м. Миколаєві. Рішеннями Виконкому від 24 квітня 2008 р. № 1032 та від 23 травня 2008 р. № 1136 оформлено право власності на це приміщення за територіальною громадою м. Миколаєва та присвоєно йому поштову адресу. Посилаючись на те, що підвальне приміщення розміщене в багатоквартирному жилому будинку, а Д. та М. є власниками квартир №№ 63 та 65 у цьому будинку відповідно, тому і співвласниками спірного підвального приміщення, прокурор просив визнати незаконними

зазначені рішення Міськради та Виконкому як такі, що прийняті без згоди позивачів і порушують їхнє право власності на це приміщення.

Заводський районний суд м. Миколаєва рішенням від 2 жовтня 2009 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Миколаївської області від 14 грудня 2009 р., позов задовольнив.

У касаційній скарзі Міськрада, посилаючись на порушення судом норм матеріального та процесуального права, просила скасувати зазначені судові рішення й ухвалити нове — про відмову в позові.

Заслухавши доповідь судді Верховного Суду України, пояснення прокурора на заперечення касаційної скарги, дослідивши матеріали справи та перевіривши наведені у скарзі доводи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково.

Ухвалюючи рішення про задоволення позову, суд першої інстанції, з висновками якого по-

годився апеляційний суд, виходив із того, що спірне приміщення є підвалом багатоквартирного жилого будинку, частина квартир в якому приватизовані, в тому числі й позивачами. Таким чином, підвал є об'єктом їх спільної власності, а тому відповідачі незаконно визначили його іншу правову долю.

Однак погодитися з таким висновком не можна.

За змістом ст. 1 Закону від 19 червня 1992 р. № 2482-ХІІ «Про приватизацію державного житлового фонду» в процесі приватизації громадяни набувають право власності на квартири та допоміжні приміщення багатоквартирного будинку, які призначені для забезпечення його експлуатації та побутового обслуговування мешканців будинку (сходові клітини, вестибюлі, перехідні шлюзи, позаквартирні коридори, колясочні, кладові, сміттекамери, горища, підвали, шахти і машинні відділення ліфтів, вентиляційні камери та інші технічні приміщення). Нежилі приміщення в жилому будинку, які призначені для торговельних, побутових та інших потреб непромислового характеру і є самостійними об'єктами цивільно-правових відносин, до житлового фонду не входять (ч. 3 ст. 4 ЖК). У результаті приватизації квартир такого будинку їх мешканцями право власності в останніх на ці приміщення не виникає.

Суд установив, що спірне приміщення є підвалом багатоквартирного жилого будинку, квартири №№ 63 та 65 в якому приватизовані сім'ями Д. та М. відповідно.

Однак суд на зазначені вище положення закону уваги не звернув та не з'ясував, чи призначене спірне приміщення для забезпечення експлуатації будинку або побутового обслуговування його мешканців, чи воно призначене для інших потреб непромислового характеру, обліковане в БТІ як самостійний об'єкт цивільно-правових відносин і до житлового фонду не належить.

З'ясування цих обставин та належна їх оцінка мають визначальне значення для правильного вирішення справи, а тому суд, врахувавши лише факт належності підвалу до багатоквартирного будинку, ухвалив помилкове рішення.

Таким чином, судом допущено порушення норм процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи. Керуючись п. 2 ч. 1 ст. 336, ч. 2 ст. 338, п. 2 ч. 1 ст. 344 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу Міськради задовольнила частково: рішення Заводського районного суду м. Миколаєва від 2 жовтня 2009 р. та ухвалу Апеляційного суду Миколаївської області від 14 грудня 2009 р. скасувала й передала справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Статтею 1266 ЦК України визначені правила спадкування за правом представлення. Згідно з нормами зазначеної статті спадкоємцями за правом представлення можуть бути: внуки, правнуки спадкодавця, прабаба, прадід спадкодавця, племінники, двоюрідні брати та сестри спадкодавця.

Відповідно до ч. 6 ст. 1266 цього Кодексу при спадкуванні по прямій низхідній лінії право представлення діє без обмеження ступеня споріднення.

Таким чином, згідно зі ст. 1266 ЦК України до спадкування за правом представлення закликаються саме згадані вище особи, а не їхні нащадки; при цьому обмеження ступеня споріднення не допускається лише при спадкуванні по прямій низхідній лінії, родинність за якою визначається виключно від пращура до нащадка

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 25 листопада 2009 р.*

(в и т я г)

У липні 2008 р. Н.О. та Р.М. звернулися до суду з позовом до державного нотаріуса Першої ялтинської державної нотаріальної контори (далі — нотаріус, нотаріальна контора відповідно) про визнання права на спадкування та права власності на спадкове майно.

Позивачі посилались на те, що згідно зі ст. 1266 ЦК вони за правом представлення мають право на спадкування після Ц.В., яка по-

мерла 26 листопада 2007 р. Позивачі своєчасно подали до нотаріальної контори заяви про прийняття спадщини, однак нотаріус безпідставно відмовляється видати їм свідоцтво про право на спадщину.

Згодом Н.О. та Р.М. уточнили позов, пред'явили його також до П.В., Ц.Є. та Ц.О., зазначивши, що вони та відповідачі є спадкоємцями Ц.В., і, посилаючись на ті ж самі обставини, просили визнати

за ними право на спадкування після Ц.В. і за кожним із них право власності в порядку спадкування на $\frac{1}{8}$ частину спадкового майна — будинку в м. Ялті, земельної ділянки в районі зазначеного будинку та квартири у м. Ялті.

Ялтинський міський суд рішенням від 9 грудня 2008 р. в задоволенні зазначеного позову відмовив.

Апеляційний суд Автономної Республіки Крим рішенням від 1 квітня 2009 р. рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове — про часткове задоволення позову Н.О. та Р.М.: постановив визнати позивачів спадкоємцями Ц.В., яка померла 26 листопада 2007 р., за законом другої черги за правом представлення. У задоволенні решти позовних вимог було відмовлено.

У касаційній скарзі П.В. просила скасувати рішення апеляційного суду та залишити в силі рішення суду першої інстанції, посилаючись на порушення апеляційним судом норм матеріального права.

До зазначеної касаційної скарги приєднався Ц.О.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши доводи, наведені у скарзі, та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та задовольняючи частково позов, апеляційний суд виходив із того, що Н.О. та Р.М. мають право на спадкування після Ц.В. за правом представлення відповідно до ч. 6 ст. 1266 ЦК, а нотаріус і суд першої інстанції при вирішенні питання про спадкування безпідставно застосували до позивачів обмеження за ступенем споріднення.

Проте з такими висновками апеляційного суду погодитися не можна.

За правилами ст. 1258 ЦК спадкоємці за законом одержують право на спадкування почергово. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування, зокрема, у разі відсутності спадкоємців попередньої черги.

Відповідно до ст. 1262, ч. 1 ст. 1265 ЦК у другу чергу право на спадкування за законом мають рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері. У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення.

Статтею 1266 ЦК визначені правила спадкування за правом представлення. Згідно з нормами зазначеної статті спадкоємцями за правом представлення можуть бути: внуки, правнуки спадкодавця,

прабаба, прадід спадкодавця, племінники, двоюрідні брати та сестри спадкодавця.

Згідно з ч. 6 ст. 1266 ЦК при спадкуванні по прямій низхідній лінії право представлення діє без обмеження ступеня споріднення.

Таким чином, відповідно до ст. 1266 ЦК до спадкування за правом представлення закликаються саме згадані вище особи, а не їхні нащадки; при цьому обмеження ступеня споріднення не допускається лише при спадкуванні по прямій низхідній лінії, родинність за якою визначається виключно від пращура до нащадка.

Суд першої інстанції встановив, що 26 листопада 2007 р. померла Ц.В. І позивачі, й відповідачі подали до нотаріальної контори заяви про прийняття її спадщини, а 18 червня 2008 р. нотаріус виніс постанову про відмову у видачі Н.О. та Р.М. свідоцтва про право на спадщину в зв'язку з відсутністю у них права на спадкування.

Суди також встановили, що спадкоємці Ц.В. першої черги відсутні, вона мала рідних братів: Ц.Б., який помер у 1995 р., та Ц.П., який помер у 1956 р. Відповідачі П.В., Ц.Є. та Ц.О. — племінники спадкодавця Ц.В. (діти Ц.Б. — брата спадкодавця), а позивачі — діти племінниці Р.Р. (дочки Ц.П. — брата спадкодавця), яка також померла у жовтні 2006 р.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції виходив із того, що Н.О. та Р.М. є спадкоємцями Ц.В. за законом п'ятої черги й не мають права на спадкування за ст. 1266 ЦК при наявності спадкоємців за законом другої черги — племінників спадкодавця: П.В., Ц.Є. та Ц.О.

При встановленні зазначених фактів суд не порушив норм процесуального права і правильно застосовував норми матеріального права.

Апеляційний суд помилково скасував рішення суду першої інстанції, на порушення вимог статей 303, 316 ЦПК не навів достатніх мотивів, за якими він вважав неправильними висновки цього суду, не звернувши уваги на встановлений факт того, що Н.О. та Р.М. не є родичами Ц.В. по прямій низхідній лінії споріднення, а тому безпідставно застосовував до спірних правовідносин положення ч. 6 ст. 1266 ЦК, задовольнивши позов із цих підстав.

За таких обставин рішення апеляційного суду підлягає скасуванню із залишенням в силі рішення суду першої інстанції з підстав, передбачених ст. 339 ЦПК.

Керуючись ст. 336 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу П.В. та Ц.О. задовольнила: рішення Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 1 квітня 2009 р. скасувала, залишила в силі рішення Ялтинського міського суду від 9 грудня 2008 р.

До правовідносин про визнання права власності на ¹ 2 частини квартири в порядку поділу майна подружжя, які виникли в 1993 році, суди помилково застосували норми СК України та ЦК України, які чинні лише з 1 січня 2004 р.

Так, відповідно до ст. 22 КпШС України майно, нажите подружжям за час шлюбу, є його спільною сумісною власністю. Кожен з подружжя має рівні права володіння, користування і розпорядження цим майном.

Подружжя користується рівними правами на майно і в тому разі, якщо один з них був зайнятий веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми або з інших поважних причин не мав самостійного заробітку.

У ч. 1 ст. 24 КпШС України передбачено, що майно, яке належало кожному з подружжя до одруження, а також одержане ним під час шлюбу в дар або в порядку успадкування, є власністю кожного з них.

Спільним майном подружжя є придбане за рахунок спільних доходів рухоме й нерухоме майно, незалежно від того, що один з них був зайнятий веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми або з інших поважних причин не мав самостійного заробітку, і незалежно від того, на ім'я кого з подружжя це майно придбано.

Вирішуючи питання, чи є нерухоме майно, набуте одним з подружжя за договором довічного утримання, укладеного під час шлюбу, спільним майном подружжя, суд також не врахував, що за змістом ст. 425 ЦК УРСР договір довічного утримання не є безоплатним, тому що за умовами договору набувач майна зобов'язується здійснювати довічне утримання відчужувача майна. Оскільки всі витрати за договором довічного утримання здійснюються за рахунок спільних доходів подружжя, то нерухоме майно, придбане на підставі договору, є їхньою спільною власністю. Крім того, такий договір не узгоджується з положеннями ст. 24 КпШС України про роздільне майно

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України

від 9 вересня 2009 р.

(в и т я г)

У червні 2007 р. М.І. звернулася до суду з позовом до М.Г. про визнання права власності на ¹ 2 частини квартири в порядку поділу майна подружжя.

Позивачка посилалася на те, що під час шлюбу вона та відповідач 20 квітня 1993 р. уклали договір довічного утримання з Л.Г. Проте договір оформили на відповідача, й за умовами угоди йому було передано квартиру у смт Ювілейному Дніпропетровської області.

Відповідач за умовами договору зобов'язався довічно утримувати Л.Г., забезпечувати її одягом, їжею, доглядом і надавати необхідну допомогу. Оскільки М. І. перебувала в шлюбі з відповідачем, то вона нарівні з ним ще з 1991 р. виконувала умови договору — надавала Л.Г. фізичну допомогу, а матеріальну та фінансову остання отримувала за рахунок їхнього сімейного бюджету. 22 травня 1993 р. Л.Г. померла. Позивачка з чоловіком та неповнолітньою дочкою поселились у спірній квартирі, в якій і мешкають. Після розлучення відповідач не визнає за нею права на квартиру, тому вона просила в порядку поділу майна подружжя визнати за нею право власності на ¹ 2 частини спірної квартири.

Дніпропетровський районний суд Дніпропетровської області рішенням від 14 липня 2008 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду

Дніпропетровської області від 9 жовтня 2008 р., у задоволенні позову відмовив.

У касаційній скарзі М.І. просила скасувати ухвалені судові рішення, посилаючись на порушення судами норм матеріального та процесуального права, й ухвалити нове рішення про задоволення її вимог.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши доводи, наведені у скарзі, та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, виходив із того, що договір довічного утримання було укладено між відповідачем М.Г. та Л.Г. Умови договору виконувались лише відповідачем, його батьками та бабусею — Г.В. Позивачка М.І., хоча й перебувала в шлюбі з М.Г. на час укладення договору, проте участі у виконанні його умов не брала, адже не мала для цього матеріальних можливостей, а також була в цей час вагітною й доглядала за своєю дочкою.

Судом установлено, що 20 квітня 1993 р., тобто в період шлюбу між сторонами, відповідач М.Г. уклав договір довічного утримання з Л.Г. Згідно з умова-

ми договору Л.Г. передавала у власність М.Г. спірну квартиру. Він зобов'язався її довічно утримувати, забезпечувати одягом, їжею, доглядом та необхідною допомогою; вартість матеріального забезпечення була визначена сторонами в розмірі 3 тис. крб. на місяць. 22 травня 1993 року Л.Г. померла.

До зазначених правовідносин, які виникли в 1993 р., суд першої інстанції помилково застосував норми СК та ЦК, які набрали чинності лише з 1 січня 2004 року. Апеляційний суд не звернув на це уваги й залишив судові рішення без змін.

Відповідно до ст. 22 КпШС майно, нажите подружжям за час шлюбу, є його спільною сумісною власністю. Кожен з подружжя має рівні права володіння, користування і розпорядження цим майном.

Подружжя користується рівними правами на майно і в тому разі, якщо один з них був зайнятий веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми або з інших поважних причин не мав самостійного заробітку.

У ч. 1 ст. 24 КпШС передбачено, що майно, яке належало кожному з подружжя до одруження, а також одержане ним під час шлюбу в дар або в порядку успадкування, є власністю кожного з них.

Згідно зі ст. 425 ЦК УРСР за договором довічного утримання одна сторона, що є непрацездатною особою за віком або станом здоров'я (відчужувач), передає у власність другій стороні (набувачеві майна) будинок або частину його, взамін чого набувач майна зобов'язується надавати відчужувачеві довічно матеріальне забезпечення в натурі у вигляді житла, харчування, догляду і необхідної допомоги на визначену сторонами суму.

З урахуванням зазначених норм права та на порушення статей 212—214 ЦПК суд не дав належної оцінки доводам позивачки про те, що спільним майном подружжя є придбане за рахунок спільних доходів рухоме й нерухоме майно, незалежно від того, що

один з них був зайнятий веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми або з інших поважних причин не мав самостійного заробітку, і незалежно від того, на ім'я кого з подружжя це майно придбано.

Суд також не врахував, що за змістом ст. 425 ЦК УРСР договір довічного утримання не є безоплатним, тому що за умовами договору набувач майна зобов'язується здійснювати довічне утримання відчужувача майна. Оскільки всі витрати за договором довічного утримання здійснюються за рахунок спільних доходів подружжя, то нерухоме майно, придбане на підставі договору, є їхньою спільною власністю. Крім того, такий договір не узгоджується з положеннями ст. 24 КпШС про роздільне майно.

Проте суд не з'ясував, за рахунок яких коштів (доходів) М.Г. здійснював утримання відчужувача майна, оскільки посилення судів на те, що М.І., перебуваючи у вагітному стані, фізично не могла надавати допомогу відчужувачу майна, не працювала та не мала фінансових можливостей для її утримання, згідно зі ст. 22 КпШС враховуватись не можуть.

За таких обставин судові рішення не відповідають вимогам ст. 213 ЦПК щодо законності й обґрунтованості. Наведені порушення призвели до неправильного вирішення спору, що за ст. 338 ЦПК є підставою для скасування ухвалених судових рішень із передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції, у ході якого необхідно усунути зазначені вище недоліки й ухвалити рішення відповідно до вимог закону.

Керуючись статтями 336, 338 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу М.І. задовольнила частково: рішення Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 14 липня 2008 р. та ухвалу Апеляційного суду Дніпропетровської області від 9 жовтня 2008 р. скасувала, справу передала на новий розгляд до суду першої інстанції.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Ухвалені у справі судові рішення скасовано і справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції у зв'язку з тим, що обраний у цій справі спосіб захисту (відновлення) порушеного права не відповідає змісту прав управління Пенсійного фонду України щодо відшкодування понесених ним витрат

ПОСТАНОВА Іменем України

23 березня 2010 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши в порядку провадження за винятковими обставинами за скаргою відділення вико-

навчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в м. Чернігові (далі — відділення Фонду страхування, Фонд страхування відповідно) справу за позовом управління Пенсійного фонду

* Публікується повний текст судових рішень з незначною редакційною правкою.

України в Чернігівському районі Чернігівської області (далі — управління ПФУ, ПФУ відповідно) до відділення Фонду страхування про спонукання до вчинення дій, **встановила**:

У квітні 2007 р. управління ПФУ звернулося до суду з позовом, у якому просило зобов'язати відділення Фонду страхування прийняти до заліку для відшкодування пенсійні справи громадян та включити до акта щомісячної звірки витрат особі справи потерпілих, яким виплачено пенсії по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання та пенсії у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

Господарський суд Чернігівської області постановою від 30 травня 2007 р., залишеною без змін ухвалами Київського апеляційного адміністративного суду від 15 грудня 2008 р. та Вищого адміністративного суду України від 5 листопада 2009 р., позов задовольнив.

У скаргі до Верховного Суду України відділення Фонду страхування, пославшись на наявність підстави, встановленої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, просило скасувати всі ухвалені у справі судові рішення, а справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції. На обґрунтування зазначеного відповідач додав ухвалу Вищого адміністративного суду України від 25 листопада 2009 р., в якій, на його думку, одні й ті самі норми права застосовано по-іншому, ніж у справі, що розглядається.

Перевіривши за матеріалами справи наведені у скаргі доводи, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку про наявність підстав для її задоволення.

У справі, що розглядається, суди дійшли правильного висновку про те, що страховиком, який має виплачувати пенсію по інвалідності особі, котра стала інвалідом унаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання на території колишніх республік СРСР (пенсію у зв'язку із втратою годувальника, який помер із цих причин), а в разі виплати такої пенсії органами ПФУ — відшкодувати останньому витрати, є Фонд страхування.

Водночас обраний у цій справі спосіб захисту (відновлення) порушеного права колегія суддів вважає таким, що не відповідає змісту прав управління ПФУ щодо відшкодування понесених ним витрат.

Порядок відшкодування Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із виплатою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання та

пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, затверджений постановою правління ПФУ та правління Фонду страхування від 4 березня 2003 р. № 5-4/4, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 16 травня 2003 р. за № 376/7697 (далі — Порядок відшкодування витрат), не врегульовує спірних правовідносин, що виникли в цьому випадку, оскільки встановлене ним правило підписання актів звірки розрахунків має застосовуватися за відсутності спору.

У разі незгоди Фонду страхування підписувати акти звірки в судах адміністративної юрисдикції мають вирішуватися вимоги про стягнення витрат, а не вимоги про зобов'язання підписати ці акти.

Порядок відшкодування витрат визначається за допомогою механізму відшкодування на централізованому рівні Фонду страхування ПФУ витрат, пов'язаних із виплатою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання та пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер із цих причин, що призначені особам, застрахованим згідно із Законом від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (крім осіб, зазначених у п. 2 ст. 8 цього Закону), у тому числі добровільно застрахованим, та потерпілим особам, право яких на отримання відшкодування шкоди раніше було встановлено відповідно до законодавства СРСР або законодавства України про відшкодування шкоди, заподіяної працівникам унаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання, пов'язаних із виконанням ними трудових обов'язків.

За наведених обставин усі ухвалені у справі судові рішення не є законними та обґрунтованими і підлягають скасуванню, а справа — направленню на новий розгляд до суду першої інстанції.

На підставі викладеного та керуючись статтями 241—244 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **постановила**:

Скаргу відділення Фонду страхування задовольнити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 5 листопада 2009 р., ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 15 грудня 2008 р. та постанову Господарського суду Чернігівської області від 30 травня 2007 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до Чернігівського окружного адміністративного суду.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім випадку, передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

Спир, предметом якого є рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про застосування санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів, впливає зі здійснення останньою своїх управлінських функцій у сфері державного регулювання ринку цінних паперів, а отже, має публічно-правовий характер і належить до адміністративної юрисдикції.

Через це ухвалу суду касаційної інстанції про закриття провадження в адміністративній справі скасовано, а справу направлено на новий касаційний розгляд

ПОСТАНОВА Іменем України

15 червня 2010 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши в порядку письмового провадження за винятковими обставинами за скаргою відкритого акціонерного товариства «Запорізьке кар'єроуправління» (далі — ВАТ) справу за його позовом до Запорізького територіального управління Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі — територіальне управління Комісії, Комісія відповідно), третя особа — Державна акціонерна холдингова компанія «Енергобуд», про визнання постанови незаконною, **в с т а н о в и л а:**

У березні 2006 р. ВАТ звернулося до суду з позовом про визнання незаконною постанови територіального управління Комісії від 3 березня 2006 р. № 57-ЗП про накладення санкції за правопорушення на ринку цінних паперів, якою позивачу винесено попередження.

Господарський суд Запорізької області постановою від 19 вересня 2006 р., залишеною без змін ухвалою Запорізького апеляційного господарського суду від 8 грудня 2006 р., позов задовольнив.

Вищий адміністративний суд України ухвалою від 31 березня 2010 р. зазначені судові рішення скасував, провадження у справі закрит.

У скарзі до Верховного Суду України ВАТ, посилаючись на наявність підстави, встановленої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, порушило питання про скасування ухвали касаційного суду та залишення в силі судових рішень, ухвалених у справі судами першої та апеляційної інстанцій.

На підтвердження неоднакового застосування касаційним судом однієї й тієї самої норми права позивач надав ухвали Вищого адміністративного суду України від 8 січня, 14 серпня 2008 р. та 24 лютого 2009 р., в яких, на його думку, норми права застосовано інакше, ніж у справі, що розглядається.

Перевіривши за матеріалами справи наведені у скарзі доводи, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що в цьому випадку суд касаційної інстанції неоднаково (порівняно з іншими аналогічними справами) та неправильно

застосував норми процесуального закону, а тому скарга підлягає частковому задоволенню.

Закриваючи провадження у справі, Вищий адміністративний суд України виходив із того, що оскільки оскаржувану постанову територіальне управління Комісії прийняло у зв'язку з відмовою представнику акціонера ВАТ — третьої особи у справі — у реєстрації для участі в загальних зборах акціонерів, то ця справа пов'язана із захистом корпоративних прав останньої, тобто спір виник із корпоративних відносин, а отже, не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Проте з таким висновком погодитися не можна, зважаючи на таке.

Правові засади здійснення державного регулювання ринку цінних паперів та державного контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних в Україні визначено Законом від 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (далі — Закон № 448/96-ВР).

За правилами ч. 1 ст. 5 та ч. 2 ст. 6 цього Закону державне регулювання ринку цінних паперів здійснює Комісія через центральний апарат і свої територіальні органи.

У п. 5 ст. 8 Закону № 448/96-ВР встановлено, що Комісія має право в разі порушення законодавства про цінні папери, нормативних актів Комісії виносити попередження, зупиняти на термін до одного року розміщення (продаж) та обіг цінних паперів того чи іншого емітента, дію ліцензій, виданих Комісією, анулювати дію таких ліцензій.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС^(*) компетенція адміністративних судів поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів або правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності.

У п. 1 ч. 1 ст. 3 зазначеного Кодексу справу адміністративної юрисдикції визначено як переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі

¹ Тут і далі так позначаються статті законів України, чинні на час розгляду справ, але які були змінені відповідно до Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів».

сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

З матеріалів справи вбачається, що ВАТ звернулося до суду з вимогою визнати незаконною постанову територіального управління Комісії про накладення санкції за правопорушення на ринку цінних паперів. Тобто предметом спору у справі, що розглядається, є рішення державного органу, прийняте при здійсненні наданих йому чинним законодавством владних управлінських функцій у сфері державного регулювання ринку цінних паперів.

Таким чином, висновок суду касаційної інстанції про те, що цей спір не належить до адміні-

стративної юрисдикції, не ґрунтується на нормах процесуального закону, у зв'язку з чим постановлена ним ухвала підлягає скасуванню, а справа — направленню на новий розгляд до цього ж суду для перевірки законності судових рішень у повному обсязі.

Керуючись статтями 241—243 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **п о с т а н о в и л а**:

Скаргу ВАТ задовольнити частково.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 31 березня 2010 р. скасувати, справу направити до цього самого суду на новий касаційний розгляд.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Згідно зі ст. 625 ЦК України боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3 % річних від простроченої суми, якщо інший розмір відсотків не встановлений договором або законом.

Відповідно до ст. 111⁷ ГПК України касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права. Касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази

ПОСТАНОВА

Судової палати у господарських справах Верховного Суду України
від 23 березня 2010 р.

(в и т я г)

У лютому 2008 р. товариство з обмеженою відповідальністю «Міжнародна насіннева компанія» (далі — ТОВ) звернулося до Господарського суду Волинської області із позовом до дочірнього підприємства «Агрофірма «Луга-Нова» (далі — ДП) приватного підприємства «Універсам» про стягнення заборгованості в сумі 1 млн 91 тис. 709 грн.

Позовні вимоги обґрунтовувались тим, що 20 березня 2007 р. ТОВ і ДП уклали договір № 2003/07 (далі — договір поставки) на поставку насіння цукрових буряків. На виконання зазначеного договору відповідачу згідно з видатковими накладними поставлено насіння на загальну суму 1 млн 145 тис. 536 грн. Відповідно до п. 3.2 догово-

ру поставки відповідач зобов'язувався оплатити товар до 31 березня 2007 р.

На порушення ст. 526 ЦК відповідач не здійснив оплату товару своєчасно. За взаємною домовленістю відповідач відповідно до накладної від 21 червня 2007 р. № 128 повернув насіння на суму 172 тис. 935 грн, після чого основна заборгованість ДП перед ТОВ склала 972 тис. 601 грн.

Враховуючи зобов'язання з оплати цукру, придбаного у відповідача згідно з видатковими накладними на загальну суму 357 тис. 204 грн, ТОВ на підставі ст. 601 ЦК листом-вимогою від 4 лютого 2008 р. № 34-02-08 здійснило зарахування зустрічних однорідних вимог до відповідача в сумі 357 тис. 204 грн. Після цього зарахування роз-

мір основної заборгованості відповідача перед ТОВ відповідно до договору поставки становив 615 тис. 397 грн.

У листі про зарахування містилася також вимога, щоб відповідач негайно оплатив заборгованість за отриману продукцію та сплатив штрафні санкції за прострочення в її оплаті.

Під час розгляду справи позивач уточнив та збільшив позовні вимоги — просив суд стягнути з відповідача 1 млн 517 тис. 249 грн, зокрема: 615 тис. 397 грн основного боргу, 292 тис. 674 грн пені, 292 тис. 674 грн відсотків річних та 316 тис. 504 грн — інфляційних, нарахованих відповідно до п. 7.2 договору поставки.

Господарський суд Волинської області рішенням від 24 березня 2009 р. позов задовольнив. Рішення вмотивовано посиланням на те, що відповідач зобов'язання з оплати одержаної продукції не виконав, внаслідок чого його заборгованість перед позивачем становила 615 тис. 397 грн. Водночас, дійшовши висновку про обґрунтованість позову та необхідність його задоволення, суд послався на статті 144, 173, 193, 232 ГК та статті 526, 546, 549, 625 ЦК.

Львівський апеляційний господарський суд постановою від 23 червня 2009 р. це рішення суду першої інстанції залишив без змін.

Вищий господарський суд України постановою від 23 грудня 2009 р. зазначені рішення суду першої та постанову суду апеляційної інстанції скасував, а справу передав на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова вмотивована тим, що господарські суди попередніх інстанцій не врахували, що в п. 7.2 договору поставки не визначено, за який період слід брати до уваги ту чи іншу величину подвійної облікової ставки НБУ, оскільки вона є змінною.

Крім того, суд касаційної інстанції зазначив, що господарські суди не врахували положення статей 1, 3 Закону від 22 листопада 1996 р. № 543/96-ВР «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань», статей 1, 9 Закону від 16 липня 1999 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», пунктів 2, 5 Інструкції про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей (затверджена наказом Міністерства фінансів України від 16 травня 1996 р. № 99, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 12 червня 1996 р. за № 293/1318) та достеменно не встановили, чому первинні документи, якими є видаткова накладна від 22 березня 2007 р. та довіреність серії ЯНМ від 23 березня 2007 р. № 914652, містять різні дати і чи справжні підписи директора на довіреності та видаткових

накладних (з урахуванням посилання відповідача на ідентичність цих підписів).

25 лютого 2010 р. колегія суддів Верховного Суду України за касаційною скаргою ТОВ порушила провадження з перегляду постанови Вищого господарського суду України від 23 грудня 2009 р. Зазначене товариство просило скасувати оскаржену постанову Вищого господарського суду України та залишити в силі постанову суду апеляційної інстанції з мотивів виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того ж положення закону в аналогічних справах, невідповідності оскарженої постанови рішенням Верховного Суду України з питань застосування норм матеріального права.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, розглянувши наведені у касаційній скарзі доводи, перевіrivши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України визнала, що скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Скасовуючи рішення суду першої та постанову суду апеляційної інстанцій, Вищий господарський суд України виходив із того, що в п. 7.2 договору поставки не визначено, за який період та в якому розмірі мала бути застосована подвійна облікова ставка НБУ, оскільки величина цієї ставки є змінною, а отже, розрахунки судів попередніх інстанцій не можна вважати правильними.

Проте умовами договору поставки передбачено, що у випадку порушення термінів або умов оплати товару покупець зобов'язаний на вимогу продавця сплатити останньому пеню від суми простроченого або неналежно здійсненого платежу в розмірі подвійної облікової ставки НБУ від простроченої суми, а також відсотки в розмірі подвійної облікової ставки НБУ від простроченої суми.

Згідно зі ст. 549 ЦК неустойкою (штрафом, пенєю) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання.

Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання.

Пенєю є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

У ч. 6 ст. 231 ГК передбачено, що штрафні санкції за порушення грошових зобов'язань встановлюються у відсотках, розмір яких визначається обліковою ставкою НБУ, за увесь час користування чужими коштами, якщо інший розмір відсотків не передбачено законом або договором.

Відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3 % річних від простроченої суми, якщо інший розмір відсотків не встановлений договором або законом.

Таким чином, висновки господарських судів першої та апеляційної інстанцій щодо стягнення на користь позивача обумовленої договором поставки пені та відсотків річних у розмірі подвійної облікової ставки НБУ за період прострочення є законними та обґрунтованими.

Отже, у цій частині постанова касаційного суду не відповідає постанові Верховного Суду України від 15 січня 2008 р. у справі за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Главстрой» до товариства з обмеженою відповідальністю «Наталка-Сіті» про стягнення 4 млн 7 тис. 476 грн та зустрічним позовом про розірвання договору і стягнення суми, в якій висловлено правову позицію про те, що відповідно до ст. 625 ЦК боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3 % річних від простроченої суми, якщо інший розмір відсотків не встановлений договором або законом.

За приписами ч. 2 ст. 111⁷ ГПК касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Задовольняючи позовні вимоги, господарські суди першої та апеляційної інстанцій виходили із встановлених ними обставин справи, на підставі яких було документально доведено, зокрема, факт поставки позивачем та одержання відповідачем насіння цукрових буряків згідно з видатковими накладними від 22 березня 2008 р. № МК-0000325, від 27 березня 2007 р. № МК-0000403, а також довіреностей серії ЯНМ від 23 березня 2007 р. № 914652 та серії ЯНМ від 27 березня 2007 р. № 914658. При цьому, дослідивши зазначені докази, апеляційний господарський суд встановив факт їх належного оформлення, зокрема, підпису уповноваженими особами, засвідчення печаткою та кутовим штампом підприємства-відповідача, а отже, дійшов висновку про їх допустимість.

Одночасно апеляційний господарський суд зауважив на наявності розбіжності у датах оформлення накладної № МК-0000325 і довіреності серії ЯНМ № 914652, врахувавши дату відвантаження продукції та дату отримання її відповідачем.

Натомість, скасовуючи судові рішення та скеровуючи справу на новий розгляд, Вищий господарський суд України зазначив, що суди попередніх інстанцій наведені обставини достеменно не встановили.

Тобто суд касаційної інстанції, ставлячи під сумнів достовірність документальних доказів, яким дав оцінку апеляційний господарський суд, вийшов за межі касаційного перегляду, чим порушив вимоги ч. 2 ст. 111⁷ ГПК.

Водночас у цій частині оскаржена постанова суду касаційної інстанції не відповідає постанові Верховного Суду України від 16 березня 2010 р. у справі за позовом відкритого акціонерного товариства «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» до товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий дім «ЄвразРесурс-Україна» про стягнення суми, в якій висловлено правову позицію про те, що відповідно до ст. 111⁷ ГПК касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права. Касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

З огляду на викладене оскаржувана постанова Вищого господарського суду України підлягає скасуванню, а незаконно скасована нею постанова Львівського апеляційного господарського суду — залишенню в силі.

Виходячи з положень статей 6, 8 Конституції України, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України не визнала за необхідне направляти справу на новий розгляд до суду першої інстанції, оскільки це суперечило б положенням ст. 125 Основного Закону, статей 2, 39 Закону від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України»^(*) щодо визначення статусу Верховного Суду України та його завдання забезпечити законність у здійсненні правосуддя і викликало б конституційно недопустиму необхідність скасування законної постанови суду апеляційної інстанції. У зв'язку з цим наведений у ст. 111¹⁸ ГПК^(*) перелік наслідків розгляду касаційної скарги на постанovu Вищого господарського суду України не є процесуальною перешкодою для прийняття

Судовою палатою у господарських справах Верховного Суду України зазначеного рішення.

Керуючись статтями 111¹⁷—111²¹ ГПК ^(*), Судова палата у господарських справах Верховного Суду України касаційну скаргу ТОВ за-

довольнила: постанову Вищого господарського суду України від 23 грудня 2009 р. скасувала, а постанову Львівського апеляційного господарського суду від 23 червня 2009 р. залишила в силі.

Касаційний суд, погодившись із висновком судів першої та апеляційної інстанцій, не звернув увагу на те, що зазначені суди всупереч положенням статей 43, 38 ^(*), 43 ГПК України не встановили обставини, які мають істотне значення для правильного вирішення спору, зокрема: не встановили правовий статус спірної земельної ділянки, порядок управління цією ділянкою, порядок її відчуження; не звернули увагу на наведені в касаційній скарзі Міністерства освіти і науки України доводи про те, що земельна ділянка під студентським містечком з усіма будинками перебуває у користуванні зазначеного міністерства, на яке Кабінет Міністрів України Декретом від 15 грудня 1992 р. № 8-92 «Про управління майном, що є у загальнодержавній власності» поклав обов'язок здійснювати функції управління цією земельною ділянкою, та на порушення ст. 35 ГПК України обґрунтував свою постанову посиланням на преюдиціальне значення фактів, встановлених постановою апеляційного господарського суду, яку скасовано

ПОСТАНОВА

*Судової палати у господарських справах Верховного Суду України
від 2 березня 2010 р.
(в и т я з)*

У березні 2008 р. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» ² (далі — НТУ «ХПІ») звернувся до Господарського суду Харківської області з позовом до Харківської міської ради (далі — Міськрада) та приватного підприємства «Фірма «Антей» (далі — ПП «Антей») про: визнання недійсним договору оренди земельної ділянки (загальною площею 0,0687 га, розташованою за адресою: м. Харків, вул. Пушкінська, 79/1) № 231/99 (далі — договір оренди № 231/99), укладеного 9 грудня 1999 р. між виконавчим комітетом (далі — виконком) Міськради та ПП «Антей»; зобов'язання Міськради оформити право НТУ «ХПІ» на постійне користування зазначеною земельною ділянкою та видати цьому навчальному закладу відповідний акт.

На обґрунтування заявлених позовних вимог НТУ «ХПІ» послався на те, що відповідно до угоди про врегулювання розбіжностей, яку 7 грудня 1994 р. уклали мале приватне підприємство «ЕПСА» (далі — МПП «ЕПСА») та ХДПУ, у власності держави Україна та в оперативному управлінні зазначеного університету перебуває підвальна частина приміщення і частина другого поверху надбудови в будинку по вул. Пушкінська, 79/1. Договором оренди № 231/99 було порушено його права як співвласника нерухомого майна, що розташоване на цій земельній ділянці.

З огляду на наведене позивач просив задовольнити його вимоги.

Господарський суд Харківської області рішенням від 24 червня 2008 р. в задоволенні позову відмовив.

Харківський апеляційний господарський суд постановою від 10 жовтня 2008 р. це рішення залишив без змін.

Вищий господарський суд України постановою від 3 листопада 2009 р. зазначені постанову Харківського апеляційного господарського суду та рішення Господарського суду Харківської області залишив без змін.

Колегія суддів Верховного Суду України ухвалою від 11 лютого 2010 р. за касаційною скаргою НТУ «ХПІ» порушила провадження з перегляду в касаційному порядку цієї постанови Вищого господарського суду України.

У касаційній скарзі навчальний заклад просив скасувати постанову Вищого господарського суду України від 3 листопада 2009 р. та передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції з підстав неправильного застосування судом норм матеріального та процесуального права, виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того самого положення закону в аналогічних справах.

Міністерство освіти і науки України (далі — МОН) подало заяву про приєднання до поданої НТУ «ХПІ» касаційної скарги.

² У квітні 1994 р. Кабінет Міністрів України присвоїв Харківському політехнічному інституту статус Державного політехнічного університету (далі — ХПІ, ХДПУ відповідно), а в 2000 р. Указом Президента України йому надано статус Національного (НТУ «ХПІ»).

Перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Господарські суди встановили, що рішенням виконкому Міськради від 26 травня 1993 р. № 236 за згодою ХПІ із його користування було вилучено земельну ділянку площею орієнтовно 0,15 га, на якій була розташована котельня інституту, та надано цю ділянку МПП «ЕПСА» для здійснення надбудови 2-поверхового офісу над приміщенням котельні (0,07 га — у довгострокове користування на умовах оренди строком на 25 років та 0,08 га — у тимчасове користування на умовах оренди на період будівництва).

22 листопада 1993 р. між ХПІ та МПП «ЕПСА» було укладено договір про спільну діяльність, згідно з яким сторони домовились про спільну діяльність при будівництві 2-поверхового адміністративного приміщення над недіючою котельнею цього інституту на території студентського містечка «Гігант».

7 грудня 1994 р. позивач і МПП «ЕПСА» уклали угоду про врегулювання розбіжностей з питань належності та використання приміщення, розташованого по вул. Пушкінській, 79/1. Згідно з цією угодою у власності держави й оперативному управлінні ХДПУ перебувала підземна (підвальна) частина приміщення і частина другого поверху надбудови.

19 грудня 1994 р. МПП «ЕПСА» та ХДПУ уклали додаткову угоду № 1, якою було визначено порядок та умови передачі приміщень, що є предметом договору від 7 грудня 1994 р., шляхом складання акта приймання-передачі після перерахування позивачем на рахунок МПП «ЕПСА» 1 млрд. крб.

Після ліквідації МПП «ЕПСА» за погодженням з позивачем рішенням виконкому Міськради від 25 жовтня 1995 р. № 817 новому співвласнику — приватній аудиторській фірмі «ЕПСА» (далі — ПАФ «ЕПСА») було надано дозвіл на будівництво надбудови третього поверху офісної будівлі по вул. Пушкінській 79/1 у м. Харкові.

На підставі договору міні, укладеного між позивачем та ПАФ «ЕПСА» 12 вересня 1996 р., останній перейшли у власність приміщення першого, другого і третього поверхів цієї офісної будівлі, власником яких на підставі договору купівлі-продажу від 29 вересня 1998 р. стало ПП «Антей».

На підставі розпорядження Харківського міського голови від 22 грудня 1998 р. між Міськрадою та зазначеним підприємством 9 грудня 1999 р. було укладено нотаріально посвідчений договір оренди № 231/99.

Відповідно до умов зазначеного договору ця земельна ділянка була надана ПП «Антей» в оренду для експлуатації офісу в межах і на умовах, які були передбачені договором № 270, укладеного 22 січня 1996 р. між виконкомом Міськради та ПАФ «ЕПСА».

Харківський апеляційний господарський суд постановою від 6 серпня 2007 р. відмовив у задоволенні позовних вимог НТУ «ХПІ» до Міськради про визнання права вільного користування спірною земельною ділянкою.

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду про відмову у задоволенні позовних вимог НТУ «ХПІ» про визнання недійсним договору оренди № 231/99, вважав, що суди всебічно, повно й об'єктивно розглянули всі обставини справи в їх сукупності та правильно вирішили спір.

Проте такий висновок не можна визнати обґрунтованим, оскільки суд дійшов його з порушенням норм матеріального та процесуального права.

Під час вирішення цієї справи суди першої й апеляційної інстанцій виходили з того, що позивач не довів наявності в нього права власності на частину будинку № 79/1 та порушення його прав, а тому відсутні підстави для визнання договору оренди № 231/99 недійсним, оскільки постановою Харківського апеляційного господарського суду від 6 серпня 2007 р., якою відмовлено у задоволенні позову НТУ «ХПІ» до Міськради про визнання права вільного користування земельною ділянкою, встановлено факти, що мають преюдиціальне значення згідно зі ст. 35 ГПК, щодо відсутності у позивача документів на підтвердження права користування земельною ділянкою по вул. Пушкінській, 79/1 у м. Харкові та відсутності в його користуванні на законних підставах спірної земельної ділянки.

На той час, коли зазначена справа розглядалася в суді касаційної інстанції, Вищий господарський суд України скасував постанову Харківського апеляційного господарського суду від 6 серпня 2007 р.

Незважаючи на наведене, суд касаційної інстанції, залишаючи без змін рішення Господарського суду Харківської області від 24 червня 2008 р. та постанову Харківського апеляційного господарського суду від 10 жовтня 2008 р., обґрунтовував свою постанову від 3 листопада 2009 р. посиленням на преюдиціальне значення фактів, установлених постановою Харківського апеляційного господарського суду від 6 серпня 2007 р., тобто тією постановою, яку скасовано, чим порушив вимоги ст. 35 ГПК.

Крім того, під час розгляду цієї справи в судах усіх інстанцій позивач посилався на те, що за умовами угоди від 7 грудня 1994 р. про врегулювання розбіжностей між МПП «ЕПСА» та ХДПУ сторони домовились про: залишення за МПП «ЕПСА» земельної ділянки відповідно до його частки в будівлі та повернення решти земельної ділянки університету; повідомлення про цю угоду Арбітражного суду Харківської області та прокурора м. Харкова з метою вирішення протесту прокурора на рішення виконкому Міськради від 26 травня 1993 р. № 236; повідомлення виконкому Міськради про зміну роз-

мірів земельної ділянки, переданої у користування МПП «ЕПСА», та що на підставі зазначеної угоди позивач отримав реєстраційне посвідчення від 18 квітня 1995 р. про право власності на ³⁹/100 частини будинку № 79/1.

Проте суди першої та апеляційної інстанцій цих доводів належним чином не перевірили і не дали їм правової оцінки.

НТУ «ХП» — державний навчальний заклад.

У ст. 34 Закону від 7 лютого 1991 р. № 697-ХІІ «Про власність» (який був чинний на час виникнення спірних правовідносин) було передбачено, що до об'єктів права загальнодержавної власності належить майно вищих і середніх спеціальних навчальних закладів.

Згідно з п. 2 Декрету Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1992 р. № 8-92 «Про управління майном, що є у загальнодержавній власності» (який був чинний на час виникнення спірних правовідносин; далі — Декрет КМУ № 8-92) здійснення контролю за ефективністю використання і збереження закріпленого за підприємствами, установами, організаціями державного майна покладено на міністерства та інші підвідомчі Кабінету Міністрів України органи державної виконавчої влади.

Касаційний суд, погодившись із висновком судів першої та апеляційної інстанцій, не звернув увагу на те, що суди всупереч положенням статей 43, 38 ^(*), 43 ГПК не встановили обставини, які мають істотне значення для правильного вирішення спору, зокрема: не встановили правовий статус спірної земельної ділянки, порядок управління цією ділянкою, порядок її відчуження; не звернули увагу на наведені у касаційній скарзі МОН доводи про те, що постановою виконкому Харківської міської

ради депутатів трудящихся від 7 січня 1948 р. № 22 земельна ділянка під студентським містечком «Гігант» у м. Харкові з усіма будинками була передана у відання Міністерства вищої освіти СРСР та перебуває у користуванні МОН, на яке Декретом КМУ № 8-92 покладено обов'язок здійснювати функції управління цією земельною ділянкою.

Суд касаційної інстанції не взяв до уваги зазначені вимоги закону й те, що спір, який є предметом розгляду господарських судів у цій справі, стосується прав та обов'язків МОН, яке не залучили до участі у справі суди попередніх інстанцій.

Переглядаючи рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції у касаційному порядку, Вищий господарський суд України не врахував положень статей 104, 111¹⁰ ГПК щодо скасування рішення місцевого чи апеляційного господарського суду, що стосуються прав і обов'язків осіб, які не були залучені до участі у справі, та залишив без змін ці судові рішення за наявності безумовних підстав для їх скасування.

При новому розгляді справи слід урахувати викладене, всебічно й повно перевірити доводи, на яких ґрунтуються вимоги та заперечення сторін, надати їм правову оцінку і вирішити спір відповідно до вимог чинного законодавства.

Керуючись статтями 111¹⁷—111²⁰ ГПК ^(*), Судова палата у господарських справах Верховного Суду України касаційну скаргу НТУ «ХП» задовольнила: постанови Вищого господарського суду України від 3 листопада 2009 р. і Харківського апеляційного господарського суду від 10 жовтня 2008 р. та рішення Господарського суду Харківської області від 24 червня 2008 р. скасувала, а справу передала на новий розгляд до суду першої інстанції.

Відповідно до положень Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» і Тимчасового положення про порядок реєстрації прав власності на нерухоме майно бюро технічної інвентаризації здійснює державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, а отже, не може бути стороною у справі щодо визнання зазначеного права, оскільки не є особою, від якої відповідне право перейшло, або особою, яка може претендувати на таке право.

Тобто позовні вимоги до зазначеного бюро про визнання права власності є такими, що не підлягають задоволенню на підставі ч. 3 ст. 104 ГПК України

ПОСТАНОВА

*Судової палати у господарських справах Верховного Суду України
від 2 березня 2010 р.
(в и т я з)*

У грудні 2006 р. товариство з обмеженою відповідальністю «Спеціалізоване ремонтно-будівельне управління «Чернігівліфт-2» (далі — РБУ) звернулося до Господарського суду АР Крим з позовом до комунального підприємства «Ял-

тинське бюро технічної інвентаризації» (далі — КП «БТІ») про визнання права власності на об'єкт незавершеного будівництва — квартиру загальною площею 96,52 м² у м. Ялті (далі — квартира).

Позивач обґрунтував позовні вимоги незаконною відмовою відповідача здійснити державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, що є фактично оспорюванням (невизнанням) ним права власності РБУ на квартиру.

Відповідач позов не визнав, зазначивши, що надані позивачем документи для державної реєстрації права власності не відповідають вимогам Закону від 1 липня 2004 р. № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» (у редакції, що була чинною на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 1952-IV), а саме — позивач не надав документи щодо введення жилого будинку в експлуатацію.

Господарський суд АР Крим рішенням від 26 січня 2009 р. позов задовольнив: визнав право власності на квартиру за РБУ.

Ухвалюючи рішення, суд першої інстанції виходив з обґрунтованості позовних вимог, зазначивши, що позивач набув право власності відповідно до чинного законодавства (за актом приймання-передачі у власність житла від 24 квітня 2000 р., підписаного на виконання умов контракту про дольову участь у будівництві від 23 вересня 1998 р. (далі — акт приймання-передачі від 24 квітня 2000 р.), укладеного між закритим акціонерним товариством «Яліта» (підрядник; далі — ЗАТ) та позивачем (субпідрядник)). При цьому суд керувався положеннями статей 182, 328, ч. 1 ст. 392, ст. 331 ЦК та Закону № 1952-IV.

Севастопольський апеляційний господарський суд постановою від 12 травня 2009 р. зазначене рішення господарського суду першої інстанції скасував та прийняв нове, яким у позові відмовив.

Суд апеляційної інстанції мотивував своє рішення правомірністю відмови відповідача у державній реєстрації права власності на об'єкт незавершеного будівництва у зв'язку з відсутністю необхідних документів, що підтверджують право власності або користування земельною ділянкою для створення об'єкта нерухомого майна, перелік яких визначений Тимчасовим положенням про порядок реєстрації прав власності на нерухоме майно (у редакції, що була чинною на час виникнення спірних правовідносин; далі — Тимчасове положення), затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 7 лютого 2002 р. № 7/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 18 лютого 2002 р. за № 157/6445, та документів щодо введення жилого будинку в експлуатацію.

Вищий господарський суд України постановою від 10 листопада 2009 р. постанову Севастопольського апеляційного господарського суду від 12 травня 2009 р. та рішення Господарського суду АР Крим від 26 січня 2009 р. скасував, справу передав на новий розгляд до Господарського суду АР Крим з підстав неправильного застосування і порушення судами норм процесуального права.

У касаційній скарзі РБУ просило скасувати зазначену постанову Вищого господарського суду України з підстав її невідповідності рішенням Верховного Суду України з питань застосування норм матеріального права, неправильного застосування і порушення Вищим господарським судом норм матеріального, процесуального права й залишити в силі рішення господарського суду першої інстанції.

11 лютого 2010 р. колегія суддів Верховного Суду України порушила касаційне провадження з перегляду оскарженої постанови Вищого господарського суду України.

Заслухавши суддю-доповідача, представника третьої особи, обговоривши наведені у касаційній скарзі доводи і перевіrivши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України визнала, що скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Ухвалюючи постанову, суд касаційної інстанції дійшов висновку, що для розгляду зазначеної справи судам необхідно запропонувати позивачу уточнити позовні вимоги (предмет, підстави та зміст позову) і залежно від цього вирішити, чи може спір бути предметом розгляду у господарському суді, а також чи може відповідач бути тією особою, яка повинна відповідати за заявленим позовом.

Із цими висновками Вищого господарського суду України погодитися не можна з таких підстав.

Згідно зі ст. 3 КАС справа адміністративної юрисдикції — це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є суб'єкт, котрий здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Як убачається із матеріалів справи, позивач стверджував, що має право власності (речове право) на квартиру, яке набув на підставі акта приймання-передачі від 24 квітня 2000 р. Фактично зазначене майно перебуває на утриманні та балансі ЗАТ.

Таким чином, спір, предмет якого — право власності на майно, не є публічно-правовим і не може бути визнаний справою адміністративної юрисдикції (адміністративною справою), визначення якої наведене в п. 1 ч. 1 ст. 3 КАС і, відповідно, компетенція адміністративних судів, установлена ст. 17 зазначеного Кодексу^(*), на цей спір не поширюється.

Суди встановили, що позивач мотивував позовні вимоги відмовою відповідача здійснити державну реєстрацію його прав власності на об'єкт незавершеного будівництва, що є фактично невизнанням (оспорюванням) цього права.

За ст. 392 ЦК власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорюється або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності.

У ч. 1 ст. 182 зазначеного Кодексу встановлено, що право власності та інші речові права на нерухомі речі, обмеження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації.

Порядок проведення державної реєстрації прав на нерухомість та підстави відмови в ній встановлюються законом (ч. 4 цієї статті).

Відносини, пов'язані з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно всіх форм власності, їх обмежень та правочинів щодо нерухомості, регулює Закон № 1952-IV.

Згідно з п. 5 розд. V «Прикінцеві положення» цього самого Закону до створення єдиної системи органів реєстрації прав, а також до формування Державного реєстру прав у складі державного земельного кадастру реєстрація об'єктів нерухомості проводиться комунальними підприємствами бюро технічної інвентаризації (далі — БТІ).

Реєстрацію прав власності на нерухоме майно за п. 1.3 Тимчасового положення здійснюють комунальні підприємства БТІ у межах визначених адміністративно-територіальних одиниць.

Відповідно до положень Закону № 1952-IV і Тимчасового положення БТІ здійснює лише державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, а отже, не може бути стороною у справі щодо визнання такого права, оскільки не є особою, від якої відповідне право перейшло, або особою, яка може претендувати на таке право.

Тобто позовні вимоги РБУ до КП «БТІ» про визнання права власності є такими, що не підлягають задоволенню.

За таких обставин рішення господарського суду, яким такий позов задоволено, підлягало скасуванню на підставі ч. 3 ст. 104 ГПК.

Посилання суду касаційної інстанції на необхідність при новому розгляді справи уточнення позивачем позовних вимог та допущення господарським судом заміни неналежного відповідача у

справі є безпідставними і такими, що виходять за межі перегляду справи в касаційному порядку відповідно до вимог ст. 111⁷ ГПК, оскільки зміна предмета позову або його підстав згідно з ч. 4 ст. 22 зазначеного Кодексу є правом позивача, а допущення заміни первісного відповідача належним відповідно до ч. 3 ст. 24 ГПК можлива лише за згодою позивача.

Враховуючи викладене, постановою Севастопольського апеляційного господарського суду від 12 травня 2009 р. про скасування прийнятого господарським судом АР Крим від 26 січня 2009 р. рішення про задоволення позову є, по суті, правильною і такою, що відповідає вимогам закону. Незастосування господарським судом апеляційної інстанції ч. 3 ст. 104 ГПК при ухваленні цього рішення не є підставою для його скасування.

Верховний Суд України на підставі положень статей 6, 8 Конституції України не визнає за необхідне направляти справу на новий розгляд до суду першої інстанції, оскільки це суперечило б положенням ст. 125 Основного Закону і статтям 2, 39 Закону від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судoustрій України»^(*) у частині визначення статусу Верховного Суду України та його завдання забезпечити законність у здійсненні правосуддя і викликало б конституційно недопустиму необхідність скасування законного рішення суду апеляційної інстанції. У зв'язку з цим наведений у ст. 111¹⁸ ГПК^(*) перелік наслідків розгляду касаційної скарги на постанову Вищого господарського суду України не вважається правовою перешкодою для прийняття зазначеного рішення.

Керуючись статтями 111¹⁷—111²⁰ ГПК^(*), Судова палата у господарських справах Верховного Суду України касаційну скаргу РБУ задовольнила частково: постанову Вищого господарського суду України від 10 листопада 2009 р. скасувала, а постанову Севастопольського апеляційного господарського суду від 12 травня 2009 р. залишила в силі.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Згідно з вимогами ч. 2 ст. 358 КПК України засуджений підлягає обов'язковому виклику в апеляційний суд, якщо в апеляції порушується питання про погіршення його становища або суд визнає необхідним провести судове слідство. Порушення апеляційним судом вимог ч. 2 ст. 358, а також ст. 377 КПК України потягло скасування ухвали апеляційного суду і направлення справи на новий апеляційний розгляд

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 23 лютого 2010 р.
(в и т я г)

Ленінський районний суд м. Севастополя
АР Крим вироком від 18 січня 2008 р. засудив Д.

за ч. 5 ст. 191 КК із застосуванням ст. 69 КК на три роки позбавлення волі з позбавленням на один рік

права обіймати в державних підприємствах керівні посади, пов'язані з організаційно-розпорядчими функціями.

На підставі статей 75, 76 КК суд звільнив його від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік з покладенням обов'язків не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти цю інспекцію про зміну місця проживання, роботи або навчання та періодично з'являтися до неї на реєстрацію.

М. виправданий за ч. 5 ст. 27, ч. 5 ст. 191 КК за відсутністю доказів вчинення цього злочину.

Апеляційний суд м. Севастополя АР Крим ухвалою від 25 листопада 2008 р. вирок щодо Д. та М. залишив без змін.

Д. визнаний винним у тому, що він 21 грудня 2002 р., будучи директором підприємства, зловживаючи своїм службовим становищем, незаконно привласнив майно очолюваного ним підприємства — автомобіль — в особливо великих розмірах на суму 12 тис. 364 грн.

М. обвинувачувався у тому, що він, будучи головним інженером підприємства, 21 грудня 2002 р. за попередньою змовою з директором цього ж підприємства Д. за викладених вище обставин вчинив пособництво в незаконному привласненні останнім належного підприємству майна в особливо великих розмірах, а саме — автомобіля вартістю 12 тис. 364 грн.

У касаційному поданні прокурор послався на те, що викладені у вирок висновки суду не відповідають фактичним обставинам справи і не підтверджені зібраними у ній доказами, яким суд, крім того, не дав належної оцінки. Він також зазначив, що суд необґрунтовано виправдав М. в інкримінованому йому органами досудового слідства злочині, через що безпідставно виключив кваліфікуючу ознаку дій Д. — вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб. Крім того, він зауважив, що суд всупереч вимогам закону в мотивувальній частині вироку не навів передбачених законом підстав для виправдання М. Прокурор порушив питання про скасування судових рішень, постановлених щодо Д. та М., та направлення справи на новий судовий розгляд.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши наведені у касаційному поданні доводи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що подання підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ч. 2 ст. 358 КПК засуджений чи виправданий, їх законні представники підлягають обов'язковому виклику в апеляційний суд, якщо в апеляції порушується питання про погіршення їх становища або суд визнає необхідним провести судове слідство.

Згідно з роз'ясненнями, що містяться у п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 1 «Про практику постановлення судами вироків (постанов) при розгляді кримінальних справ в апеляційному порядку», відповідно до ч. 2 ст. 358 КПК у разі порушення в апеляції питання про погіршення становища засудженого він підлягає обов'язковому виклику до апеляційного суду. Розгляд справи в апеляційному порядку за відсутності засудженого у такому випадку не допускається. У разі неявки його в судові засідання апеляційний суд має відкласти розгляд справи і вжити заходів, передбачених ст. 288 КПК.

За матеріалами справи встановлено, що апеляційний суд ці вимоги закону належним чином не виконав і розглянув справу за апеляцією прокурора, в якій порушувалося питання про скасування вироку місцевого суду щодо Д. й М. та постановлення апеляційним судом свого вироку у зв'язку з невідповідністю висновків місцевого суду фактичним обставинам справи, а також неправильним застосуванням кримінального закону, без участі засудженого Д., чим порушив його право на захист, що відповідно до ч. 2 ст. 370 КПК є істотним порушенням кримінально-процесуального закону.

До того ж постановою щодо попереднього розгляду цієї справи від 20 жовтня 2008 р. апеляційний суд визнав за необхідне проведення судового слідства у справі з обов'язковим викликом до суду Д. і М.

Крім того, відповідно до ст. 377 КПК в ухвалі апеляційного суду має бути зазначено суть апеляції та докладні мотиви прийнятого рішення. У разі залишення апеляції без задоволення в ухвалі апеляційного суду мають бути зазначені підстави, через які апеляцію визнано необґрунтованою.

Проте апеляційний суд такі вимоги закону належним чином не виконав. Зокрема, з огляду на зміст апеляції, прокурор порушував у ній питання про скасування виправдувального вироку щодо М. і обвинувального вироку щодо Д. у зв'язку з невідповідністю висновків суду першої інстанції фактичним обставинам справи та неправильним застосуванням кримінального закону.

Однак апеляційний суд усі наведені в апеляції доводи належним чином не перевірів, не дав в ухвалі відповіді на них і не зазначив підстави, з яких визнав ці доводи необґрунтованими.

Так, поза увагою апеляційного суду залишилася та обставина, що відповідно до ст. 334 КПК мотивувальна частина виправдувального вироку повинна містити формулювання обвинувачення, яке пред'явлене підсудному і визнане судом недоведеним, а також підстави для виправдання підсудного із зазначенням мотивів, з яких суд відкидає докази обвинувачення.

Проте, як убачається з вироку, суд першої інстанції обґрунтував свої висновки щодо недоведеності участі М. у вчиненні інкримінованого йому злочину лише показаннями самого виправданого та засудженого Д., а іншим зібраним у справі доказам належної оцінки не дав і не навів мотивів, з яких відкинув докази обвинувачення.

За таких обставин колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України, погоджуючись частково з доводами, наведеними у касаційному поданні, визнала, що ухвала Апеляційного суду м. Севастополя АР Крим від 25 листопада 2008 р. щодо Д. та М. не може бути визнана законною та обґрунтованою, у зв'язку з чим її було скасовано, а справу направлено на новий апеляційний розгляд.

Огорожена територія підприємства не є сховищем, тому вчинення крадіжки з такої території не може кваліфікуватися за ознакою проникнення в інше сховище

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 26 січня 2010 р.
(в и т я г)*

Біловодський районний суд Луганської області вироком від 21 квітня 2009 р. засудив І. за ч. 3 ст. 185 КК на три роки позбавлення волі.

На підставі статей 75 і 76 КК І. звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки та покладено на нього обов'язок періодично з'являтися у кримінально-виконавчу інспекцію для реєстрації.

Апеляційний суд Луганської області ухвалою від 7 липня 2009 р. вирок щодо І. залишив без змін. Згідно з вироком І. визнано винним у тому, що 3 листопада 2008 р. приблизно о 14 год., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, з метою наживи він шляхом вільного доступу проник на охоронювану територію кінного заводу, звідки таємно викрав кобилу вороної масті із сідлом загальною вартістю 6 тис. 780 грн.

У касаційній скарзі захисник просив судові рішення щодо І. скасувати, а справу закрити за відсутністю в його діях складу злочину, посилаючись на те, що висновки суду ґрунтуються на припущеннях щодо умислу І. на вчинення крадіжки. Захисник також послався на те, що показання І. у вироку судом викладені неточно, оскільки суперечать фактичним обставинам справи. Висновок суду про те, що І. проник на охоронювану територію також є безпідставним. Крім того, суд у цьому конкретному випадку неправильно витлумачив поняття «сховище». На думку захисника, в діях І. вбачається адміністративне правопорушення, передбачене ст. 186 КпАП.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи касаційної скарги, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга захисника підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ч. 3 ст. 398 КПК при вирішенні питань про наявність підстав для зміни або скасування вироку місцевого суду суд касаційної ін-

станції керується статтями 370—372 КПК. Тобто відповідно до змісту зазначених норм підставами для зміни або скасування вироку місцевого суду в касаційному порядку є лише істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону, неправильне застосування кримінального закону та невідповідність призначеного покарання тяжкості злочину й особі засудженого.

Як вбачається зі змісту касаційної скарги, захисник послався на невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам справи. Проте матеріалами справи підтверджено, що суд правильно встановив умисел засудженого викрасти кобилу, адже будь-яких законних підстав для заволодіння нею І. не мав. Крім того, незважаючи на неодноразові вимоги повернути кобилу, він категорично заперечував, що остання знаходиться у нього вдома, де він її приховав, розраховуючи отримати викуп. Про намір отримати викуп він дав показання на досудовому слідстві, що й свідчить про корисливий мотив засудженого при вчиненні крадіжки. Тому зазначені доводи касаційної скарги захисника не можуть бути підставою для скасування постановлених щодо засудженого судових рішень.

Разом з тим, як видно з результатів перевірки матеріалів справи, правильно встановивши фактичні обставини вчиненої І. крадіжки, суд першої інстанції помилково кваліфікував його злочинні дії за ч. 3 ст. 185 КК як таємне викрадення чужого майна, поєднане з проникненням в інше сховище, оскільки крадіжку кобили він вчинив з території кінного заводу, і як правильно зазначив суд у вироку, шляхом вільного доступу, на що не звернув увагу апеляційний суд. Тому цю територію, навіть якщо вона мала відповідну огорожу, не можна визнати іншим сховищем, адже наявність огорожі не свідчить про те, що територія є іншим сховищем, а лише встановлює видимі межі цієї території та

запобігає вільному перетинанню її меж кіньми і великою рогатою худобою.

З урахуванням цього колегія суддів дійшла висновку про те, що зазначена кваліфікуюча ознака підлягає виключенню із судових рішень, а дії засудженого мають бути перекваліфіковані з ч. 3 ст. 185 на ч. 1 ст. 185 КК на підставі п. 2 ч. 1 ст. 398 КПК у зв'язку з неправильним застосуванням судами кримінального закону.

При цьому покарання засудженому має бути призначено з урахуванням санкції кримінального закону, за яким слід кваліфікувати його злочинні дії, та вимог статей 65 і 75 КК.

На підставі наведеного колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду

України ухвалила вирок Біловодського районного суду Луганської області від 21 квітня 2009 р. та ухвалу Апеляційного суду Луганської області від 7 липня 2009 р. щодо засудженого І. змінити: виключити кваліфікуючу ознаку крадіжки як таку, що поєднана з проникненням в інше сховище; перекваліфікувати дії І. з ч. 3 ст. 185 на ч. 1 ст. 185 КК і за цим законом призначити йому покарання у виді позбавлення волі строком на два роки.

На підставі ст. 75 КК І. звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки, і покладено на нього обов'язок періодично з'являтися в кримінально-виконавчу інспекцію для реєстрації.

Відповідно до ч. 1 ст. 71 КК України повне або часткове приєднання невідбутої частини покарання за попереднім вироким застосовується, якщо засуджений до повного відбуття покарання за попереднім вироким вчинив новий злочин.

Вирок суду змінено, оскільки засуджений вчинив злочин після відбуття покарання за попереднім вироким

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 18 лютого 2010 р.
(в и т я г)*

Бершадський районний суд Вінницької області вироким від 19 серпня 2009 р. засудив П. за ч. 3 ст. 185 КК на чотири роки позбавлення волі. На підставі ст. 71 КК за сукупністю вироків П. остаточно визначено покарання у виді позбавлення волі строком на чотири роки шість місяців.

В апеляційному порядку вирок не переглядався.

П. визнано винним і засуджено за те, що він 27 квітня 2009 р. приблизно о 10-й год., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, проник у літню кухню домогосподарства Х. Звідти П. таємно викрав 1 тис. 470 грн із сейфа, що знаходився у цьому приміщенні, відчинивши його ключем, викраденим з кишені штанів Х., і, таким чином, заподіяв останньому матеріальну шкоду на зазначену суму.

У касаційному поданні прокурор, не оскаржуючи доведеність винуватості та правильність кваліфікації дій П., порушив питання про зміну постановленого щодо нього вироку у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону. На обґрунтування своєї позиції прокурор зазначив, що суд, призначаючи П. покарання за сукупністю вироків, залишив поза увагою ту обставину, що інкримінований йому злочин П. вчинив після відбуття умовно-дострокового звільнення за попереднім вироким. Прокурор також звернув увагу на необхідність виключити з ви-

року суду рішення про призначення засудженому покарання за сукупністю вироків.

Перевіривши матеріали справи та доводи подання, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що воно підлягає задоволенню з таких підстав.

Як убачається з матеріалів кримінальної справи, Бершадський районний суд Вінницької області вироким від 23 січня 2006 р. засудив П. за ч. 1 ст. 262, ч. 1 ст. 263, ч. 2 ст. 185 КК та на підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю злочинів — на три роки шість місяців позбавлення волі.

Вінницький районний суд Вінницької області постановою від 13 серпня 2008 р. звільнив П. від відбування покарання умовно-достроково на шість місяців 13 днів.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 71 КК повне або часткове приєднання невідбутої частини покарання за попереднім вироким застосовується, якщо засуджений до повного відбуття покарання за попереднім вироким вчинив новий злочин.

Оскільки П. новий злочин вчинив 27 квітня 2009 р., тобто після відбуття умовно-дострокового звільнення за попереднім вироким, то призначення йому покарання за правилами, передбаченими ст. 71 КК, призвело до неправильного застосування кримінального закону.

Враховуючи наведене, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України змінила вирок Бершадського районного суду Вінницької області від 19 серпня 2009 р. щодо П. і

виключила з вироку рішення суду про призначення П. покарання за сукупністю вироків на підставі ст. 71 КК, а також постановила вважати П. засудженим за ч. 3 ст. 185 КК на чотири роки позбавлення волі.

Умисне вбивство визнається вчиненням з особливою жорстокістю, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних, психічних чи моральних страждань.

Вирішуючи питання про те, чи було умисне вбивство особи вчинене з особливою жорстокістю, слід враховувати, зокрема, спрямованість умислу винної особи на позбавлення життя потерпілого саме у такий спосіб. Без такого умислу сама по собі кількість тілесних ушкоджень, нанесених потерпілому, не є свідченням вчинення вбивства з особливою жорстокістю

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 16 лютого 2010 р.
(в и т я г)

Апеляційний суд Черкаської області вироком від 30 липня 2009 р. засудив:

— М. за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК до позбавлення волі строком на 13 років; за ч. 1 ст. 185 КК до позбавлення волі строком на один рік. На підставі ст. 70 КК за сукупністю злочинів М. визначено остаточне покарання — позбавлення волі строком на 13 років;

— Г. за ч. 1 ст. 396 КК до позбавлення волі строком на два роки.

Постановлено стягнути: з М. на користь потерпілої Л.Г. 9 тис. 100 грн на відшкодування матеріальної шкоди та 50 тис. грн моральної шкоди; з М. та Г. на користь експертної установи судові витрати в розмірі 169 грн з кожного.

За вироком суду М. і Г. вчинили злочини за таких обставин.

М. стало відомо, що його односельчанин Л.С. виявляв певні почуття до Ж., мешканки їхнього села, яка йому також подобалася. Бажаючи завадити продовженню цих стосунків, через ревності він вирішив убити Л.С.

14 березня 2009 р. вдень М. запросив Л.С. із Ж. до себе додому в гості, разом з якими, а також із Г. у підсобному приміщенні будинку розпивали спиртні напої. Приблизно о 18-й год. 30 хв. М., узявши молоток, завдав ним два удари Л.С. по голові, від яких той упав на землю. Усвідомлюючи, що ці удари спричинять сильний біль і страждання, та бажаючи цього, М. завдав ще не менше шести ударів молотком по голові Л.С. й, таким чином, з особливою жорстокістю вбив його.

Після вбивства, приблизно о 19-й год., коли поруч з ним нікого не було, М. таємно заволодів майном Л.С. на загальну суму 1 тис. 530 грн.

Присутній на місці події Г., який був очевидцем вчиненого М. такого особливо тяжкого злочину, як умисне вбивство Л.С., допоміг приховати труп. Того ж дня приблизно о 19-й год. він та М. перемістили тіло на смітник подвір'я будинку М., а потім — на берег річки, де його і залишили. Наступного дня Г. допоміг помити підлогу від слідів крові та сховав мобільний телефон, який М. викрав після вбивства Л.С. і передав йому.

У касаційній скарзі захисник, посиляючись на докази, що є у справі, вважав, що кваліфікація вбивства Л.С. за ознакою особливої жорстокості не була підтверджена, у зв'язку з чим просив перекваліфікувати дії М. з п. 4 ч. 2 ст. 115 КК на ч. 1 цієї статті та з урахуванням зменшення обсягу обвинувачення пом'якшити покарання.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи касаційних скарг, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга захисника підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Висновку про винність М. в умисному вбивстві Л.С., вчиненому за обставин, зазначених у вироку, суд дійшов на підставі визнавальних показань самого засудженого, показань засудженого Г. та свідка Ж., які були очевидцями вбивства, показань свідка К., якому Л.С. встиг з допомогою мобільного телефону повідомити про місце злочину, спосіб убивства. Цього висновку суд дійшов також на підставі даних огляду місця виявлення трупа, слідів крові на місці вбивства та на одязі Г., даних висновків судово-медичних експертиз та інших доказів, вказаних у вироку, дійсність та достовірність яких в касаційній скарзі не оспорується.

Згідно з даними судово-медичної експертизи, причиною смерті Л.С. стала тупа травма голови, що супроводжувалася ушкодженням кісток скелетів та основи черепа, розчавленням речовини головного мозку, яка могла утворитися від заподіяння одночасно чи в швидкій послідовності одне за одним не менше шести ударів молотком по голові.

Кваліфікуючи це вбивство як вчинене з особливою жорстокістю, суд керувався тим, що М. заодно приготував знаряддя злочину — молоток, й заманив потерпілого та особу, в інтересах якої задумав цей злочин, до себе додому, врахував кількість ударів, їх спрямованість та болісний характер. Свідченням жорстокості суд визнав й те, що на тлі спричиненого насильства, коли Л.С. подавав ознаки життя, М. почав переконувати Ж. у тому, що вчинив ці дії задля неї.

Проте з такими висновками не можна погодитися, оскільки вони не ґрунтуються на матеріалах справи.

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» зазначено, що умисне вбивство визнається вчиненим з особливою жорстокістю, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних (шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо), психічних чи моральних (шляхом зганьблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глуmlinня тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глуmlinням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб, і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань.

У цьому випадку встановлено, що вбивство Л.С. було вчинене з ревнощів, по суті, з метою позбутися особи, яка виявляла певні почуття до особи, небайдужої М. У справі відсутні докази, які свідчили б про умисел засудженого вчинити вбивство з особливою

жорстокістю та про те, що, позбавляючи життя Л.С., він заподіяв йому особливі муки і страждання.

Як убачається з матеріалів справи, М. задумав убити Л.С., але не мав намір здійснити це таким чином, щоб той перед смертю мучився. Для реалізації цього злочину приготував предмет підвищеної травмувальної дії, використання якого мало відразу призвести до настання задуманого. Удари М. завдавав із силою, спрямовуючи їх в життєво важливу частину тіла — голову. Заподіював їх майже одночасно; малі інтервали між ними були зумовлені тим, що після ударів, які, на його думку, мали викликати смерть, потерпілий подавав ознаки життя й тому він продовжував його бити. Власне в один з таких інтервалів, вважаючи, що Л.С. мертвий, він сказав Ж. про причину вбивства.

За таких обставин засудження М. за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК визнано необґрунтованим, а його дії такими, що підлягають перекваліфікації на ч. 1 ст. 115 КК, яка передбачає відповідальність за умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі.

У зв'язку зі зниженням ступеня тяжкості вчиненого М. злочину, колегія суддів визнала за можливе пом'якшити йому покарання за цей злочин. Попри це, зважаючи на характер цього діяння, дані про особу та обставини, що впливають на покарання, з урахуванням винності у злочині проти чужої власності, колегія суддів залишила без змін остаточне покарання, визначене судом першої інстанції за сукупністю злочинів.

Тому доводи касаційної скарги захисника Д. підлягають частковому задоволенню.

З урахуванням наведеного колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України змінила вирок Апеляційного суду Черкаської області від 30 липня 2009 р. щодо М. і перекваліфікувала його дії з п. 4 ч. 2 ст. 115 на ч. 1 ст. 115 КК з призначенням покарання у виді позбавлення волі строком на 12 років. На підставі ст. 70 КК за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 115, ч. 1 ст. 185 КК, постановлено вважати М. засудженим до покарання, визначеного судом першої інстанції, — позбавлення волі строком на 13 років.

У решті вирок залишено без змін.